

פרשת יתרו

ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל... ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה (יח, ט-י)

בכתבי הגרי"ז על התורה כאן ביאר פסוקים אלו, דהנה בשו"ע (או"ח סי' ריט ס"ד) איתא, דאם בירך אחר ואמר בא"י אמ"ה אשר גמלך כל טוב וענה אמן יצא, וכתב הרמ"א דאין זו ברכה לבטלה מן המברך אע"פ שלא נתחייב בברכה זו, הואיל ואינו מברך רק דרך שבח והודאה על טובת חבירו ששמח בה. וכתב הט"ז (ס"ק ג) דמשמע מלשון הרמ"א דוקא ששמח בלבו על שזה נתרפא או ניצול, אבל אם אינו שמח בלבו כ"כ אלא שאומר כן מפני השלום, אין לברך כן בשם ומלכות דהוי ברכה לבטלה.

וזהו מאי דכתיב כאן, 'ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל', והיינו ששמח על הטובה, ולכן אמר 'ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם מיד מצרים', דיכול היה לברך ברכת הגומל משום ששמח על טובת והצלת ישראל, עיי"ש.

והנה דין זה של הרמ"א, ואדם שאינו מחוייב כלל בברכה זו רשאי לברך אותה על חבירו צריך ביאור. ועי' בבאיור הלכה שם שתמה ע"ז דהיכן מצינו ברכות שאינו מחוייב בהן כלל ואפ"ה רשאי לברך, ועוד דמה בין ברכה זו לברכת הנס (סי' ריח), שנפסק שם שגם בנס הנעשה לשבטים אינו רשאי לברך אא"כ נעשה לרוב ישראל, ולא נחית שום פוסק לומר דעכ"פ גם בלא חיוב רשאי לברך דשמח בהצלת אלפים מישראל.

וע"כ צ"ל דמה דמצינו בברכות (נד, ב) דרב חנא בגדתאה בירך על רפואתו של רב יהודה, הוא משום שהיה רבו, וכדאיתא (בסי' ריח סעיף ו') דגם ברכת הנס צריך לברך על נס של רבו ושל אביו, אבל סתם אדם אין לו לברך, עיי"ש.

עוד צ"ב, דבשו"ע הנ"ל מבואר דהחולה יצא דוקא כשענה אחריו אמן, והכי איתא (בברכות שם) ומאי שנא מכל הברכות דהשומע יוצא אע"פ שלא ענה אמן מדין שומע כעונה.

והנראה בזה, דברכת הגומל אינה כמטבע שאר ברכות שתקנו חכמים אלא הוא דין ברכה אחר. דהנה הרא"ש בברכות (פ"ט סי' ג') כתב בתוך דבריו, דברכת הגומל במקום תודה נתקנה. ובביאור דבריו נראה, דהחיי אדם בסוף הספר הביא דברי רש"י בתהלים פרק ק' דמזמור לתודה תוקן להודיה לאומרו על קרבן תודה, ותמה עליו דבערכין (יא, ב בתוד"ה אלא) מבואר בהדיא דאין אומרים שירה על הקרבן אלא בקרבן ציבור ולא על קרבן יחיד. וכן פסק הרמב"ם (הל' כל' המקדש פ"ג הל' ב) ותירץ דאין כוונת רש"י לדין שירה על הקרבן, אלא כוונתו ע"פ מש"כ הרמב"ם (סוף פ"ג מהל' מעה"ק) ויראה לי שאינו מתודה על השלמים בשעת סמיכה אבל אומר דברי שבח. וזהו שכתב רש"י דבשעת הסמיכה על קרבן תודה אומר מזמור לתודה, דמזמור זה הוא הדברי שבח וההודיה שאומר בעל הקרבן על הקרבן.

וזוהי כוונת הרא"ש דברכת הגומל במקום תודה נתקנה, והיינו במקום אמירת דברי השבח וההודיה על קרבן תורה, ואין זו סתם ברכה אלא אמירת דברי שבח והודיה בנוסח ברכה.

ולפ"ז נראה לבאר את דברי האליהו רבה (או"ח סי' ריט ס"ק ג') דהרמב"ם בהל' ברכות (פ"י הל' ח) כתב דבשעת ברכת הגומל צריך המברך לעמוד, ותמה הכ"מ מנ"ל הא, וכתב הא"ר דהרמב"ם הוציא זאת, מדקרי ליה בקרא בלשון הלל (ובמושב זקנים יהללוהו) דמי להלל, דקיי"ל (בסי' תכב) שהוא בעמידה מדכתיב הללו כל עבדי ה' העומדים. ודבריו צ"ב מה הדמיון של ברכת הגומל להלל.

והשתא ניחא שפיר, דלדברינו דברבת הגומל היא אמירת דברי שבח והודיה על הצרה שניצל ממנה, יש

פרשת יתרו

בה ג"כ תורת אמירת שירה, ומדקרי ליה בקרא בלשון הלל ימי להלל שנאמר בתורת שירה כשנגאלים ישראל מצרה שבאה עליהם, ולפיכך צריך המברך לעמוד.

וא"ש היטב קו' הביאה"ל ע"ד הרמ"א הנ"ל דהיכן מצינו שרשאי לברך ברכות שאינו מחוייב בהן כלל, ואמאי בברכת הנס אינו רשאי לברך אלא תלמיד על רבו. דברכת הגומל שאני שאין זו סתם ברכה, אלא עיקרה הוא אמירת דברי שבח והודיה אלא שתיקנו זאת בנוסח ברכה, ויש כח תורת שירה, ולכן גם אחר רשאי לברך דרך שבח והודאה על

מקור: רבי מרדכי אליפנט שליט